

Пінчук С.В.,
Студентка 1 курсу спеціальності СЗ, ФНБПМВ
Науковий керівник: **Шевчук А.В.,** доктор історичних наук, доцент
Державний університет «Житомирська політехніка»

ТЕТЧЕР vs СРСР: ВІД «ЗАЛІЗНОЇ ЛЕДІ» ДО СОЮЗНИЦІ М. ГОРБАЧОВА

За часів прем'єрства Маргарет Тетчер (1979–1990 рр.) британсько-радянські відносини пройшли значну еволюцію – від жорсткого протистояння, зумовленого принципово антикомуністичною позицією самої «Залізної леді» та загальною міжнародною напруженістю на початку 1980-х рр., до конструктивного діалогу та стратегічного зближення після приходу до влади в СРСР Михайла Горбачова. Цей перехід став ключовим чинником пом'якшення глобальної конфронтації. Аналіз динаміки цих відносин, їх мотивів і конкретних результатів, дозволяє краще зрозуміти вирішальну роль особистих якостей політичних лідерів та неформальної дипломатії у формуванні архітектури міжнародної безпеки та у процесах, що призвели до завершення Холодної війни.

Маргарет Хільда Тетчер, або, як часто її називали, «Залізна леді», – відома політична діячка, перша у британській історії жінка-прем'єр-міністр, лідерка консервативної партії і загалом сильна особистість, що увійшла в історію Великої Британії. Велика Британія завжди відігравала важливу роль як один із головних геополітичних гравців. З приходом до влади М. Тетчер зовнішньополітичний курс країни сформувався під впливом курсу на посилення «особливих відносин» зі США [1]. Їхня спільна діяльність з президентом Р. Рейганом підсилила колективний західний фронт проти Радянського Союзу в період Холодної війни [2, с. 123]. Проядерна політика та жорстока антикомуністична риторика стали провідними ідеями Маргарет Тетчер [1].

Протягом першого терміну на посаді прем'єр-міністра Маргарет Тетчер практично не підтримувала контактів із керівництвом комуністичного світу. Це підтверджує безуспішна спроба Френсіса Піма, міністра закордонних справ, переконати М. Тетчер відвідати похорон Леоніда Брежнєва у листопаді 1982 р. Також британська лідерка скептично ставилась до переговорів на вищому рівні між главами двох наддержав. У червні 1983 р. вона звільнила Ф. Піма і

призначила на цю посаду Джеффри Гау, з яким згодом відносини стали напруженими. Консервативна політична діячка низько цінувала МЗС, вважаючи його занадто м'яким та схильним до компромісів щодо Радянського Союзу; через це двом високопосадовцям, Е. Парсонсу та Дж. Коулзу, знадобилося багато часу і вмінь, щоб переконати її в протилежному [3].

8 вересня 1983 р. прем'єр-міністр провела в Чекерсі семінар, присвячений ситуації в СРСР, Східній Європі та відносинам Великої Британії з цими країнами. Вона відхилила пропозиції Міністерства закордонних справ щодо своїх експертів і запросила вісім зовнішніх фахівців, переважно університетських викладачів, які були більш сміливими у своїх доповідях. Семінар став поворотним моментом: було сформовано «нову політику» взаємодії із СРСР, яку не оголошували публічно. М. Тетчер дійшла висновку, що ізоляція СРСР є неефективною, і вирішила налагодити контакти на високому рівні. У 1984 р. вона відвідала Угорщину, а міністр закордонних справ Джеффри Гау побував у всіх столицях країн Варшавського договору [3].

М. Тетчер брала участь в останньому етапі холодної війни, проявляючи себе як у зміцненні західного альянсу проти Радянського Союзу на початку 1980-х рр., так і в успішному врегулюванні конфлікту пізніше того ж десятиліття. Радянський Союз прозвав її «Залізною леді» – титул, який їй подобався – за жорстку позицію, яку вона займала проти них у своїх промовах невдовзі після того, як стала лідером консерваторів у 1975 р. Протягом 1980-х рр. вона надавала рішучу підтримку оборонній політиці адміністрації Р. Рейгана [4]. Як одна з ключових союзниць президента США, М. Тетчер гостро виступала проти радянського впливу, відігравши велику роль у зміцненні Трансатлантичної єдності [2, с. 121].

У середині та наприкінці 1980-х рр. Радянський Союз залишався потужною військовою державою, маючи значний запас ядерної зброї. Через це атмосфера у відносинах між СРСР та США була надзвичайно напруженою і могла спалахнути від будь-якої іскри, тому лідерка активно залучалася до діалогу між двома країнами, щоб уникнути жахливих наслідків [3].

Також зовнішня політика Маргарет Тетчер передбачала підтримку доброзичливих стосунків з країнами Європи [2, с. 120]. Проте під час третього терміну прем'єр-міністерка дедалі більше розходилася зі своїм міністром закордонних справ Дж. Гау з усіх питань, що стосувалися європейської інтеграції. Її промова в Брюгге у вересні 1988 р. започаткувала процес, в результаті якого консервативна партія, яка колись була переважно проєвропейською, стала переважно євроскептичною [4].

Оскільки діяльність М. Тетчер припала на період завершення холодної війни, відносини з Радянським Союзом були особливо активними. Спочатку вона була залятою противницею комунізму та радянської ідеології, проте незвичними для цього періоду стали стосунки лідерки з Генеральним секретарем ЦК КПРС, пізніше – президентом СРСР, Михайлом Горбачовим. Після початкової негативної налаштованості М. Тетчер ніхто не сподівався на таку глибоку співпрацю з СРСР, яка матиме історичні наслідки [2, с. 122].

У червні 1984 р. М. Горбачову було надіслано запрошення відвідати Британію. Він прибув у грудні того ж року. Під час обіду й п'ятигодинної розмови в Чекерсі, а також протягом тижневого перебування в Британії, сторони встановили взаєморозуміння, що дало поштовх новій політиці взаємодії із СРСР. Усі були враженні радянським лідером – його самовпевненістю, енергією та особистим магнетизмом, підкреслюючи його вміння розряджати напружену атмосферу. М. Тетчер високо оцінила М. Горбачова, відзначивши його енергію, прямоту та почуття гумору, і невдовзі після зустрічі повідомила про свої враження президентові США Р. Рейгану [3].

Враження Горбачова також були позитивними: він згадував, що розмова була безпрецедентною, відкритою та дружньою. Проте він підкреслював, що їхні ідеологічні розбіжності залишалися очевидними. Втім, М. Горбачов запевнив пані прем'єр-міністра, що поважає її погляди та сподівається на зворотний зв'язок. М. Тетчер була жінкою з характером, і саме це сподобалося М. Горбачову. Обидва лідери розуміли важливість діалогу і вдосконалювали його, хоча і представляли два протилежні альянси. Незважаючи на розбіжності в поглядах, лідери тісно та плідно співпрацювали [5].

Після зустрічі в 1984 р. з М. Горбачовим, ще до його офіційного обрання, М. Тетчер сказала відому фразу: «Це людина, з якою можна мати справу». Ця зустріч мала багато позитивних наслідків не лише для обох країн, а й для всього світу [2, с. 122]. Хоча зустріч закінчилася на теплій ноті, вона не змінила своєї думки щодо радянської системи й продовжувала використовувати нові можливості для виступів, аби аргументувати свою позицію проти комунізму [4].

М. Тетчер щиро цікавилася подіями в СРСР, стежила за перебудовою та гласністю і щиро бажала успіху цим змінам. Навесні 1987 р. відбувся перший візит прем'єр-міністра до Радянського Союзу, вона відвідала не тільки Москву, а й інші міста, зокрема Загорськ та Тбілісі. Населення тепло та з щирим інтересом зустрічав «Залізну леді», що сильно здивувало політичну діячку [5].

Отже, відносини М. Тетчер із СРСР пройшли цілу еволюцію – від образу «залізної леді» до взаєморозуміння й конструктивного діалогу. Переломним моментом став семінар у Чекерсі, а точкою неповернення – зустріч із Горбачовим. Попри все, прем'єр-міністр залишалася відданою своїм ідеям та переконанням, проте усвідомлювала важливість співпраці з СРСР для всього світу. Хоч військовий потенціал Великої Британії був значно меншим порівняно зі Сполученими Штатами та Радянським Союзом, Маргарет Тетчер відіграла набагато важливішу роль у завершенні холодної війни, ніж можна було очікувати. Вона була найдивовижнішим членом тріо – Горбачов, Рейган і Тетчер – та виконала роль моста у переговорах, що сприяли завершенню холодної війни.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Н. Зовнішня політика Великої Британії в період «Холодної війни». *Історичний досвід і сучасність. Матеріали XXX наукової конференції здобувачів вищої освіти*. Одеса, 2024. Вип. 47, С. 24-30. URL: <https://cutt.ly/ktibY3BP>

2. Нестеренко Т. «Залізна леді» на світовій арені: вплив Маргарет Тетчер на міжнародну політику. *Збірник матеріалів XXVIII наукової конференції здобувачів вищої освіти факультету історії та географії*. 2025. С. 121-124. URL: <https://cutt.ly/XtibTDsA>

3. Brown A. Political leadership in the Cold War's ending: Thatcher and the turn to engagement with the Soviet Union. *LSE British Politics and Policy*. URL: <https://eprints.lse.ac.uk/105503/>
4. Margaret Thatcher. *Biography*. URL: <https://www.margaretthatcher.org/essential/biography>
5. Mikhail Gorbachev: the Margaret Thatcher I knew. *The Guardian*. 8.04.2013. URL: <https://cutt.ly/WtibIHUF>